

УДК 355.41:37.015.3:371.3

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-2-97-106>

Юрчак Юрій Миколайович,

старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна.
yurchak_@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9506-3228>

Вергелес Костянтин Петрович,

старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна.
konstantinvergeles@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0004-6205-3471>

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОБОРУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ПРИКЛАДІВ ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ТАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У системі військової освіти дисципліна «Загальна тактика» належить до базових складових професійної підготовки майбутніх офіцерів. Саме в межах її опанування здобувачі вищої освіти засвоюють закономірності дій підрозділів, принципи організації бою, основи прийняття тактичних рішень та особливості дій в особливих умовах. У зв'язку з цим ефективність навчання із загальної тактики значною мірою залежить не лише від змісту навчальної програми, а й від якості педагогічного та методичного забезпечення освітнього процесу.

Ефективність викладання загальної тактики визначається узгодженістю змісту, методів, форм і засобів навчання з цілями професійної підготовки майбутніх офіцерів. Тому в центрі методичного пошуку мають перебувати не окремі ілюстративні засоби самі по собі, а педагогічно доцільна організація практичних прикладів, що допомагають курсантам переходити від теоретичного знання до аналізу бойової ситуації та ухвалення рішення.

Особливе місце у вивченні тактики посідають практичні приклади, оскільки саме вони забезпечують зв'язок між теоретичними положеннями й практикою професійної діяльності. Завдяки використанню конкретних тактичних ситуацій, схем, картографічних матеріалів, історичних і сучасних бойових епізодів, кейсів та симуляцій здобувачі вищої освіти мають змогу не лише краще зрозуміти зміст теоретичних положень, а й простежити логіку ухвалення рішень, співвіднести різні варіанти дій та сформувані уявлення про практичне застосування тактичних знань.

Водночас у практиці викладання загальної тактики практичні приклади нерідко використовуються фрагментарно, без достатньої системності та чітких критеріїв добору. Часто вони добираються ситуативно, без урахування послідовності ускладнення матеріалу, рівня підготовленості здобувачів, навчальної мети конкретного заняття та необхідності забезпечення зв'язку з реальними умовами військової діяльності. Це знижує навчальний ефект використання практичних прикладів та ускладнює формування цілісного тактичного мислення.

Актуальність порушеної проблеми полягає в тому, що підготовка майбутніх офіцерів потребує такої організації освітнього процесу, за якої здобувачі вищої освіти не лише засвоюють понятійно-категоріальний апарат загальної тактики, а й навчаються аналізувати обстановку, оцінювати можливі варіанти дій, співвідносити рішення з конкретними умовами та прогнозувати наслідки їх реалізації. Досягнення цієї мети неможливе без системного використання практичних прикладів, які мають бути педагогічно доцільно дібрані й методично впорядковані.

Однак у сучасній практиці навчання існує суперечність між потребою у високій якості тактичної підготовки майбутніх офіцерів і недостатнім рівнем систематизації педагогічних підходів до добору та організації практичних прикладів. Також спостерігається суперечність між зростанням вимог до практичної спрямованості військової освіти та переважанням у частині занять пояснювально-репродуктивних форм подачі матеріалу, за яких ілюстративний матеріал виконує допоміжну, а не методично провідну функцію.

Таким чином, виникає проблема обґрунтування такої системи педагогічних принципів, яка дала б змогу викладачеві цілеспрямовано добирати, структурувати й використовувати практичні приклади із загальної тактики відповідно до змісту навчання, рівня складності матеріалу та очікуваних результатів освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що у працях О. М. Назаренка обґрунтовано загальнодидактичні засади поєднання змісту, методів і засобів навчання (Назаренко, 2022). О. М. Маслій та М. А. Бутник акцентують увагу на конструюванні практичних занять і поетапній організації роботи здобувачів (Маслій & Бутник, 2012). У навчальному посібнику С. Т. Полторака та співавторів систематизовано зміст дисципліни «Загальна тактика», що створює підґрунтя для добору предметно релевантних прикладів (Полторак та ін., 2023).

У сучасних дослідженнях А. С. Станішовського, А. Зайцева, І. Зайцева, Я. Б. Зорія, Л. М. Романішиної, В. В. Богатирця та О. В. Бойка розкрито питання модернізації військової освіти, розвитку тактичного мислення, управлінської та лідерської компетентності, а також використання цифрових засобів і практико-орієнтованих форм підготовки. Разом ці праці засвідчують, що ефективність тактичної підготовки значною мірою залежить від відповідності навчальних прикладів змісту програми, відображення реальних умов діяльності та стимулювання аналітичної активності здобувачів.

Разом з тим у сучасних наукових працях недостатньо розробленим залишається питання саме педагогічної системи принципів добору та організації практичних прикладів із загальної тактики. Існуючі напрацювання здебільшого стосуються або загальної ролі конкретизованого навчального матеріалу, або окремих методичних прийомів, але не формують цілісної моделі, яка б поєднувала змістовий, організаційний, практичний та рефлексивний аспекти використання таких прикладів у військовій освіті.

Отже, актуальність дослідження зумовлена потребою у створенні науково обґрунтованої системи педагогічних принципів добору та організації практичних прикладів із загальної тактики, яка б забезпечувала цілісність, послідовність і практичну результативність освітнього процесу.

Метою статті є обґрунтування педагогічних принципів добору та організації практичних прикладів із загальної тактики, визначення форм їх реалізації в освітньому процесі та розроблення структурно-функціональної моделі використання практичних прикладів у підготовці майбутніх офіцерів.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів: *аналіз і синтез наукових джерел* – для з'ясування ступеня розробленості проблеми та виокремлення педагогічних підходів до добору практичних прикладів; *порівняння й узагальнення* – для зіставлення наявних методичних рішень і визначення спільних та відмінних ознак їх застосування у військовій освіті; *структурно-функціональне моделювання* – для побудови

моделі організації практичних прикладів із загальної тактики; *логіко-сміслові проектування* – для визначення послідовності реалізації педагогічних принципів і критеріїв оцінювання їх ефективності.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що, на відміну від наявних праць, у яких розкрито переважно загальну роль наочності, практичної спрямованості підготовки, кейсового аналізу або окремих методичних прийомів викладання тактики, у статті цілісно обґрунтовано саме систему педагогічних принципів добору та організації практичних прикладів із загальної тактики. Уперше у межах цієї проблематики запропоновано структурно-функціональну модель, що поєднує змістово-програмну, ілюстративно-аналітичну, організаційно-методичну та рефлексивно-оцінювальну підсистеми; конкретизовано логіку поетапного впровадження практичних прикладів у навчальний процес; уточнено критерії оцінювання ефективності їх використання у професійній підготовці майбутніх офіцерів.

Відповідно до цілей вивчення дисципліни «Загальна тактика» в системі підготовки майбутніх офіцерів, практичні приклади мають забезпечувати не лише ілюстрування окремих теоретичних положень, а й розвиток уміння аналізувати бойову обстановку, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати альтернативні варіанти рішень та прогнозувати результати тактичних дій. У цьому контексті добір прикладів не може бути випадковим, а має здійснюватися на основі педагогічно обґрунтованої системи принципів. Підґрунтям такого підходу є положення, що при конструюванні практичних занять доцільно визначити мету їх проведення та найбільш ефективні форми й методи навчання (Маслій & Бутник, 2012, с. 64).

На основі аналізу педагогічної літератури, практики військової освіти та специфіки тактичної підготовки доцільно виокремити п'ять основних педагогічних принципів, які мають визначати добір і організацію практичних прикладів у процесі викладання загальної тактики (табл. 1). Це відповідає фаховому призначенню дисципліни, адже в навчальному посібнику зазначено, що в ньому «викладені теоретичні положення та надані практичні рекомендації щодо організації та ведення основних видів загальновійськового бою» (Полторах та ін., 2023, с. 340).

Таблиця 1

Педагогічні принципи добору практичних прикладів із загальної тактики

Принцип	Характеристика та вимоги
Принцип відповідності змісту навчальної програми	Практичний приклад має безпосередньо відповідати темі заняття, програмним результатам навчання та логіці викладу тактичного матеріалу.
Принцип наростаючої складності	Приклади доцільно розмішувати від простіших до складніших, від типових ситуацій до комбінованих і нестандартних тактичних епізодів.
Принцип зв'язку з практикою	Приклади мають відображати реальні або наближені до реальних умови військової діяльності, демонструвати практичну значущість теоретичних знань.
Принцип варіативності та альтернативності	У процесі навчання необхідно використовувати кілька можливих рішень однієї тактичної ситуації, що сприяє розвитку гнучкого тактичного мислення.
Принцип рефлексивності	Робота з прикладом повинна завершуватися аналітичним обговоренням, оцінюванням рішень, виявленням помилок і виробленням аргументованих висновків.

Зазначені принципи утворюють цілісну систему, оскільки кожен із них виконує окрему методичну функцію, а в сукупності вони забезпечують змістову, організаційну та результативну впорядкованість навчальної роботи. Застосування лише одного або двох принципів не забезпечує повноцінного педагогічного ефекту, адже якісний практичний приклад має бути водночас змістово релевантним, методично послідовним, практично значущим, варіативним і рефлексивно опрацьованим. Це узгоджується з дидактичним положенням, за яким «Рівень і якість засвоєння знань за рівних умов (пам'ять, здібності, рівень підготовки студентів) зале-

жать від урахування педагогом значущості для студентів засвоєного змісту, ефективного поєднання теорії і практики» (Назаренко, 2022, с. 51).

Подальший аналіз доцільно здійснювати через визначення форм реалізації цих принципів під час проведення занять (табл. 2). При цьому визначальним критерієм є не просто наявність практичного матеріалу, а його здатність активізувати пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти, забезпечувати осмислене сприйняття тактичного матеріалу й формувати готовність до професійного ухвалення рішень. Однією з продуктивних форм такої роботи є «семінар-дискусія – обговорення теоретичних питань (проблем теорії та практики) та способів розв’язання кейсів на більш глибокому рівні, ніж це відбувається на лекції» (Вановська та ін., 2023, с. 30). Практична орієнтація посилюється тоді, коли «слухачі на реальному прикладі розглядають (опрацьовують) порядок виконання практичного завдання» (Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024, с. 13).

Таблиця 2

Форми реалізації педагогічних принципів на заняттях із загальної тактики

Принцип	Форми реалізації	Очікуваний результат
Відповідність змісту	Прив’язка прикладів до теми заняття; співвіднесення з конкретними результатами навчання; використання схем, карт, епізодів бою, що безпосередньо ілюструють теоретичні положення.	Усвідомлення здобувачами зв’язку між теорією і прикладом.
Наростаюча складність	Послідовна побудова серії прикладів; перехід від простих до комбінованих ситуацій; ускладнення умов обстановки.	Поступовий розвиток тактичного мислення та впевненості у роботі з матеріалом.
Зв’язок з практикою	Аналіз бойових епізодів, сучасних конфліктів, практичних кейсів; використання картографічних і цифрових матеріалів.	Підвищення мотивації та розуміння прикладної цінності знань.
Варіативність	Порівняння кількох варіантів тактичних рішень; дискусії; рольові та ситуаційні вправи.	Розвиток гнучкості мислення, здатності бачити альтернативи.
Рефлексивність	Післядіяльнісне обговорення; письмовий або усний аналіз рішень; виявлення типових помилок.	Поглиблення розуміння матеріалу та формування навички аргументованого оцінювання.

Практична реалізація зазначених принципів потребує також урахування особливостей самого практичного матеріалу. Практичні приклади можуть бути представлені у формі картографічних схем, тактичних таблиць, історичних і сучасних бойових епізодів, відеофрагментів, цифрових симуляцій, змодельованих ситуацій, усних кейсів, командно-штабних мінісценаріїв та інших педагогічно доцільних форматів. Кожен із них має використовуватися не ізольовано, а в системі, відповідно до теми, рівня підготовленості групи й очікуваних результатів заняття. У сучасних умовах ці формати доцільно доповнювати цифровими ресурсами, оскільки «Цифрові технології відіграють ключову роль у розвитку тактичних та оперативних навичок військових курсантів, забезпечуючи ефективне навчання, моделювання ситуацій та аналіз даних» (Зайцев, 2024, с. 414). У суміжних педагогічних дослідженнях підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників важливим є не предметний зміст, а сам механізм моделювання професійно напружених ситуацій, тому доречно врахувати положення про те, що «Запропоновано такі педагогічні умови: моделювання комунікаційних ситуацій інформаційного тиску, відпрацювання чітких відповідей без ескалації, формування групової підтримки та вироблення внутрішніх стандартів взаємодії» (Юрчак & Сінкевич, 2026, с. 92).

Важливо, щоб добір прикладів ґрунтувався не лише на їхній яскравості чи емоційній виразності, а насамперед на дидактичній доцільності. Приклад має бути достатньо конкретним, але не перевантаженим другорядними деталями; достатньо складним, але доступним для осмислення; достатньо проблемним, але таким, що дає змогу вийти на аргументоване так-

тичне рішення. Саме в цьому полягає педагогічна функція викладача як організатора смислової роботи з матеріалом. Загалом це відповідає тезі про «основних засобах, формах, методах викладання тактики, тактико-спеціальної підготовки та тактичної медицини..., які являються основоположними у формуванні готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів» (Національний університет оборони України, 2023, с. 12). Хоча наведене положення сформульоване у контексті вогневої підготовки, воно відображає загальну для військової освіти вимогу до практико-орієнтованого навчання: «Вогнева підготовка вимагає від офіцерів аналітичного мислення, здатності швидко оцінювати ситуацію та приймати рішення» (Наточій & Болгаренко, 2024, с. 376).

Важливим результатом дослідження є структурно-функціональна модель організації практичних прикладів із загальної тактики. Формування системи практичних прикладів у процесі викладання загальної тактики доцільно розглядати на основі структурно-функціонального підходу. На відміну від фрагментарного використання окремих ілюстративних матеріалів, запропонована модель передбачає їх інтеграцію в єдине освітнє середовище, спрямоване на формування професійної компетентності майбутнього офіцера. Подібний підхід простежується і в дисертаційному дослідженні А. С. Станішовського, у якому розроблено нормативну схему та структурно-функціональну модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ (Станішовський, 2024, с. 5).

Концептуальною основою моделі є поєднання змісту навчальної програми, візуалізації тактичних положень, організації аналітичної діяльності здобувачів та рефлексивного оцінювання результатів. Такий підхід забезпечує поступовий перехід від сприйняття прикладу як ілюстрації до його використання як засобу формування професійного судження, тактичного мислення та здатності ухвалювати рішення в умовах невизначеності.

Основними засадами побудови цієї моделі є орієнтація на програмні результати навчання, поетапне ускладнення навчального матеріалу, опора на практично значущі тактичні ситуації, забезпечення варіативності аналізу, обов'язкове включення рефлексивного компонента та використання сучасних цифрових засобів подання й аналізу прикладів. Важливим є і врахування зарубіжного досвіду, де офіцери «отримують навички керівництва багатонаціональними підрозділами, знання ведення війни на оперативному рівні, набувають досвіду планування операцій» (Зайцев, 2021, с. 109).

Функціонування моделі передбачає поетапну реалізацію (рис. 1). На першому етапі визначаються зміст теми заняття та результати навчання, яких потрібно досягти. На другому етапі здійснюється добір прикладів відповідно до принципів змістової відповідності, складності та практичної релевантності. Третій етап полягає в організації педагогічної роботи з прикладом: його презентації, аналізу, порівнянні альтернатив, постановці запитань і залученні здобувачів до обговорення. На четвертому етапі здійснюється рефлексивне опрацювання результатів, оцінювання рішень і коригування подальшої роботи. Методично така логіка узгоджується з підходом, за яким система підготовки «включає цілі, принципи, а також цілеспрямовано скомпоновані та найбільш раціональні й ефективні методи, способи, прийоми, форми та засоби» (Бойко, 2020, с. 342).

З метою систематизації підходів до використання практичних прикладів їх доцільно розглядати як інтегровану багаторівневу систему, що включає взаємопов'язані функціональні підсистеми: змістово-програмну, ілюстративно-аналітичну, організаційно-методичну та рефлексивно-оцінювальну.

Змістово-програмна підсистема забезпечує відповідність прикладів темам навчальної програми, логіці дисципліни та програмним результатам навчання. Ілюстративно-аналітична підсистема охоплює добір карт, схем, бойових епізодів, ситуаційних кейсів і цифрових матеріалів та організацію їхнього аналізу. Організаційно-методична підсистема включає способи презен-

тації, послідовність ускладнення, методи групової та індивідуальної роботи, варіативні форми розбору прикладів. Рефлексивно-оцінювальна підсистема забезпечує обговорення рішень, виявлення типових помилок, оцінювання якості розуміння матеріалу та коригування подальшої педагогічної роботи.

Рис. 1. Структурно-функціональна модель організації практичних прикладів із загальної тактики

Взаємодія зазначених підсистем створює умови для цілісного педагогічного використання практичних прикладів, за якого вони стають засобом не лише ілюстрування, а й формування професійних умінь майбутніх офіцерів. Такий результат потребує системної роботи викладача, оскільки «її якісне формування вимагає цілеспрямованої і наполегливої роботи командного та викладацького складу ВВНЗ (ВНП ЗВО)» (Зорій та ін., 2022, с. 183). У методологічному плані важливим є не тематичне перенесення результатів дослідження, а запозичення логіки узгодження взаємопов'язаних підсистем, адже автори наголошують, що «Злагодженість та взаємодія складових цих підсистем формує систему протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад Державної прикордонної служби України» (Юрчак та ін., 2025, с. 118). У нашому дослідженні цей принцип узгодженості підсистем адаптовано до організації практичних прикладів із загальної тактики.

З метою об'єктивного оцінювання ефективності функціонування запропонованої моделі доцільно використовувати такі критерії: відповідність прикладів змісту теми й результатам навчання; послідовність ускладнення; ступінь практичної релевантності; рівень варіативності аналізу; інтенсивність рефлексивної роботи; активність здобувачів під час обговорення; використання сучасних цифрових засобів у поданні та аналізі матеріалу.

Запропонована система критеріїв може бути використана як методичний інструмент для оцінювання якості добору практичних прикладів, аналізу результативності занять та подальшого вдосконалення методичного забезпечення дисципліни «Загальна тактика».

Узагальнення результатів дослідження дало підстави встановити, що ефективність використання практичних прикладів у викладанні загальної тактики визначається не стільки кількістю ілюстративного матеріалу, скільки логікою його добору, послідовністю ускладнення та способом педагогічного опрацювання. Практичні приклади доцільно розглядати як інструмент формування тактичного мислення, розвитку аналітичних дій і підготовки здобувачів до обґрунтованого ухвалення рішень у змодельованих і наближених до реальності умовах.

У ході дослідження конкретизовано п'ять педагогічних принципів, які мають визначати добір і організацію практичних прикладів: відповідності змісту, наростаючої складності, зв'язку з практикою, варіативності та рефлексивності. Їх системне поєднання дає змогу проєктувати заняття так, щоб практичний приклад виконував не допоміжну, а методично провідну функцію: забезпечував перехід від сприйняття тактичної інформації до її аналізу, інтерпретації та застосування.

Запропонована структурно-функціональна модель окреслює взаємозв'язок змістово-програмної, ілюстративно-аналітичної, організаційно-методичної та рефлексивно-оцінювальної підсистем і може бути використана як основа для оновлення методичного забезпечення дисципліни «Загальна тактика». Практичне значення результатів полягає у можливості: 1) цілеспрямовано формувати банк практичних прикладів за темами програми; 2) проєктувати серії занять із поступовим ускладненням ситуацій; 3) використовувати критерії оцінювання для самоаналізу та коригування методики викладання.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з експериментальною перевіркою результативності запропонованої моделі у військових закладах вищої освіти, розробленням цифрових банків тактичних кейсів для різних тем курсу, а також із підготовкою методичних рекомендацій щодо інтеграції практичних прикладів у лекційні, групові та польові форми навчання.

Список використаної літератури

1. Назаренко О. М. Педагогіка : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2022. 146 с.
2. Маслій О. М., Бутник М. А. Методичні аспекти організації практичних занять з майбутніми офіцерами запасу. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2012. № 3. С. 63–69.
3. Полторак С. Т., Ткаченко М. Д., Лисенко О. В., Варакута В. П., Пегахін І. А., Овчаренко В. В., Антонець В. В. Загальна тактика : навч. посіб. У 2 ч. Ч. 1. Київ : КНТ, 2023. 342 с.
4. Вановська І. М., Вовкотеча О. М., Косяк В. П., Кубявка М. Б., Кучерявий А. О., Ніколайчук Г. Г., Пирогов К. О. Методичні засади проведення та планування навчальних занять у ВВНЗ та ВНП ЗВО з урахуванням досвіду провідних країн світу : практичні рекомендації / за заг. ред. А. М. Шевченка, А. О. Кучерявого. Київ : ВІКНУ, 2023. 40 с.
5. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Курс розвитку викладацького складу Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (на основі найкращих практик НАТО): пілотна версія. Київ, 2024. 24 с.
6. Зайцев А. Роль цифрових технологій в розвитку тактичних та оперативних навичок військових курсантів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2024. № 6(140). С. 414–421. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2024.06/414-421>
7. Юрчак Ю., Сінкевич С. Українська мова як поле протистояння негативному інформаційно-психологічному впливу агресора. *Молодь і ринок*. 2026. № 2(246). С. 92–96. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.351441>
8. Національний університет оборони України. Обґрунтування доцільних шляхів удосконалення системи загальновійськової підготовки офіцерів запасу для потреб Збройних Сил України : звіт про науково-дослідну роботу, шифр «Маневр» (остаточний). Київ : НУОУ, 2023. 251 с.

9. Наточій А. Д., Болгаренко В. М. Вогнева підготовка та формування професійних якостей у майбутніх офіцерів: взаємозв'язок та взаємозалежність. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 374–378. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.64>

10. Станішовський А. С. Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО : дис. ... д-ра філософії: 015. Львів, 2024. 298 с.

11. Зайцев І. Підготовка майбутніх офіцерів Збройних Сил за кордоном: досвід та перспективи для української системи військової освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 6(110). С. 104–119. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.06/104-119>

12. Бойко О. В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. 667 с.

13. Зорій Я. Б., Романишина Л. М., Богатирець В. В. Формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів запасу на кафедрах військової підготовки цивільних закладів вищої освіти України. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Т. 1. С. 183–187. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.36>

14. Юрчак Ю., Федорчук А., Журавель В., Михайлюк Ю. Система протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад Державної прикордонної служби України. *Молодь і ринок*. 2025. № 11(243). С. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.345866>

References

1. Nazarenko, O. M. (2022). *Pedahohika [Pedagogy]*. Odesa: Feniks [in Ukrainian].
2. Maslii, O. M., & Butnyk, M. A. (2012). *Metodychni aspekty orhanizatsii praktychnykh zaniat z maibutnimy ofitseramy zapasu [Methodological aspects of organizing practical classes with future reserve officers]*. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine, (3)*, 63–69 [in Ukrainian].
3. Poltorak, S. T., Tkachenko, M. D., Lysenko, O. V., Varakuta, V. P., Pehakhin, I. A., Ovcharenko, V. V., & Antonets, V. V. (2023). *Zahalna taktyka [General tactics]*. (Part 1). Kyiv: KNT [in Ukrainian].
4. Vanovska, I. M., Vovkotecha, O. M., Kosiak, V. P., Kubiavka, M. B., Kucheravyi, A. O., Nikolaichuk, H. H., & Pyrohov, K. O. (2023). *Metodychni zasady provedennia ta planuvannia navchalnykh zaniat u VVNZ ta VNP ZVO z urakhuvanniam dosvidu providnykh krain svitu [Methodological principles for conducting and planning educational classes in military higher education institutions considering the experience of leading countries]*. Kyiv: VIKNU [in Ukrainian].
5. Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv. (2024). *Kurs rozvytku vykladatskoho skladu Viiskovoho instytutu Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (na osnovi naikrashchykh praktyk NATO): pilotna versiia [Faculty development course of the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv (based on NATO best practices): pilot version]*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Zaitsev, A. (2024). *Rol tsyfrovyykh tekhnolohii v rozvytku taktychnykh ta operatyvnykh navychok viiskovykh kursantiv [The role of digital technologies in the development of tactical and operational skills of military cadets]*. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 6(140), 414–421. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2024.06/414-421> [in Ukrainian].
7. Yurchak, Yu., & Sinkevych, S. (2026). *Ukrainska mova yak pole protystoiannia nehatyvnomu informatsiino-psykhologichnomu vplyvu ahresora [The Ukrainian language as a field of resistance to the negative informational and psychological influence of the aggressor]*. *Molod i rynek – Youth and market*, 2(246), 92–96. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.351441> [in Ukrainian].

8. National Defence University of Ukraine. (2023). Obgruntuvannia dotsilnykh shliakhiv udoskonalennia systemy zahalnoviiskovoi pidhotovky ofitseriv zapasu dlia potreb Zbroinykh Syl Ukrainy: zvit pro naukovo-doslidnu robotu, shyfr «Manevr» [Substantiation of feasible ways to improve the system of combined arms training of reserve officers for the needs of the Armed Forces of Ukraine: research report «Manevr»]. Kyiv: NUOU [in Ukrainian].

9. Natochi, A. D., & Bolharenko, V. M. (2024). Vohneva pidhotovka ta formuvannia profesiinykh yakosti u maibutnikh ofitseriv: vzaïmozv'iazok ta vzaïmozalezhnist [Firearms training and development of professional qualities in future officers: interconnection and interdependence]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence*, (3), 374–378. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.64> [in Ukrainian].

10. Stanishovskyi, A. S. (2024). Modernizatsiia pidhotovky ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy u konteksti perekhodu do standartiv providnykh krain NATO [Modernization of officer training in the Armed Forces of Ukraine in the context of transition to NATO standards]. *Doctor's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

11. Zaitsev, I. (2021). Pidhotovka maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl za kordonom: dosvid ta perspektyvy dlia ukraïnskoi systemy viiskovoi osvity [Training future officers of the Armed Forces abroad: experience and prospects for the Ukrainian system of military education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 6(110), 104–119. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.06/104-119> [in Ukrainian].

12. Boiko, O. V. (2020). Teoriia i metodyka formuvannia liderskoi kompetentnosti ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy [Theory and methodology of forming leadership competence of officers of the Armed Forces of Ukraine]. Zhytomyr: O. O. Yevenok [in Ukrainian].

13. Zorii, Ya. B., Romanyshyna, L. M., & Bohatyrets, V. V. (2022). Formuvannia upravlinskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv zapasu na kafedrah viiskovoi pidhotovky tsyvilnykh zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy [Future reserve officers' management competency mapping at the departments of the military training of civilian higher education institutions of Ukraine]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 51(1), 183–187. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.36> [in Ukrainian].

14. Yurchak, Yu., Fedorchuk, A., Zhuravel, V., & Mykhailiuk, Yu. (2025). Systema protydiv nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu na osobovy sklad Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy [System of countering negative informational and psychological influence on the personnel of the State Border Guard Service of Ukraine]. *Molod i rynok – Youth and market*, 11(243), 118–123. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.345866> [in Ukrainian].

Юрчак Ю. М., Вергелес К. П. Педагогічні принципи добору та організації практичних прикладів із загальної тактики в освітньому процесі

У статті досліджено педагогічні засади добору та організації практичних прикладів із загальної тактики в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів. Актуальність проблеми зумовлена потребою посилення практичної спрямованості військової освіти, розвитку тактичного мислення курсантів і подолання фрагментарного використання ілюстративного матеріалу на заняттях. Метою статті є обґрунтування принципів добору та організації практичних прикладів, визначення форм їх реалізації та розроблення моделі. Для досягнення мети використано аналіз і синтез наукових джерел, порівняння, узагальнення, структурно-функціональне моделювання та логіко-сміслові проєктування. У результаті дослідження виокремлено п'ять взаємопов'язаних педагогічних принципів: відповідності змісту навчальної програми, наростаючої складності, зв'язку з практикою, варіативності та рефлексивності. Доведено, що їх системне поєднання забезпечує не лише ілюстрування теоретичних поло-

жень, а й формування вмінь аналізувати бойову обстановку, оцінювати альтернативні рішення та аргументовано обирати тактичний варіант. Запропонована модель охоплює змістово-програмну, ілюстративно-аналітичну, організаційно-методичну та рефлексивно-оцінювальну підсистеми, а також поетапну логіку роботи з прикладом. Практичне значення результатів полягає у можливості формування банку тактичних прикладів, проектування серій занять із поступовим ускладненням ситуацій та використання критеріїв оцінювання якості методичного забезпечення дисципліни «Загальна тактика».

Ключові слова: загальна тактика, практичні приклади, педагогічні принципи, майбутні офіцери, методичне забезпечення.

Yurchak Yu. M., Verheles K. P. Pedagogical principles for selecting and organizing practical examples in general tactics in the educational process

The article examines the foundations for selecting and organizing practical examples in general tactics within the professional training of future officers. The relevance of the study is determined by the need to strengthen the practice-oriented character of military education, develop cadets' tactical thinking, and overcome fragmentary use of illustrative material in classes. The purpose of the article is to substantiate principles for selecting and organizing practical examples and to develop a model. To achieve this purpose, the authors used analysis and synthesis of scientific sources, comparison, generalization, structural and functional modeling, and logical-semantic design. The study identifies five principles: compliance with curriculum content, increasing complexity, connection with practice, variability, and reflexivity. Their systemic combination ensures not only illustration of theoretical provisions but also the formation of skills to analyze the combat situation, evaluate alternatives, and choose a tactical option. The proposed model includes content-program, illustrative-analytical, organizational-methodological, and reflective-evaluative subsystems plus a step-by-step logic of working with an example. The practical value of the results lies in the possibility of creating a bank of tactical examples, designing series of classes with gradual complication of situations, and applying evaluation criteria to improve the methodological support of "General Tactics".

Key words: general tactics, practical examples, pedagogical principles, future officers, methodological support.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого
доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 13.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026